

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї НА ГОТОВНІСТЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ

(методичний матеріал для дискусії з батьками)

*Т. Фазан
Г. Каліберда*

Психологічна готовність учнівської молоді до шлюбу й сімейного життя – багато-аспектна проблема, яка включає питання формування психологічної статі особистості, її розвиток, оволодіння стереотипами чоловічої та жіночої поведінки. Благополуччя сім'ї багато в чому залежить від *специфіки засвоєних ролей чоловіка й дружини, батька та матері.*

Найбільш значима роль у процесі формування майбутнього сім'янина належить батьківській сім'ї. За результатами досліджень Е. К. Васильєвої, В. А. Сисенка, В. Сатир, А. Г. Харчева, Л. В. Чуйко, *батьківська сім'я займає перше місце серед елементів соціального мікросередовища* (дошкільні заклади, школа, засоби масової інформації й ін.). Її структура та соціально-психологічні характеристики впливають на формування уявлень молоді про подружнє життя [2, 3, 8].

Уявлення про батьківство – це наочний образ батьківства, який виникає на основі наявного у людини досвіду (насамперед із батьківської сім'ї) шляхом його відтворення в уяві. Уявний образ – менш яскравий і деталізований, ніж сприйняття його в реальній ситуації, але, разом з тим, в той же час він більш узагальнений і схематизований. Для підлітків, уявлення про батьківство – це фантазія, оскільки самого батьківства ще немає, є лише його образно сконструйований зміст. *Цей зміст передбачає образи емоцій, пов'язаних з вихованням дітей, окремі і загальні когнітивні схеми: планування укладу життя в умовах сім'ї та батьківства, планування виховання, а також образи окремих вчинків і поведінки в цілому.* У юнацьких мріях формується образ бажаного батьківства. У деяких молодих людей цей образ виникає як контраст до спогадів про своє «важке» дитинство. У інших навпаки – на основі позитивного прикладу своїх батьків. Вони пам'ятають багато приємних моментів зі свого дитинства і оцінюють його як найщасливіший період у своєму житті, а тому хочуть для своїх дітей такого самого дитинства. Ще в інших цей образ виникає під впливом соціокультурних зразків. У будь-якому разі мрії впливають на цілісне уявлення про батьківство і є потужним фактором мотивації. Ідеал батьків – це ідеал батька й ідеал матері разом або кожного окремо.

Відповідальне батьківство.

Благополуччя сім'ї залежить від *специфіки засвоєних підлітками ролей чоловіка й дружини, батька та матері.* Знання й уявлення про себе як людину певної статі зі специфічними для чоловіка та жінки потребами, ціннісними орієнтаціями, мотивами, інтересами й формами поведінки, а також уявленнями про сімейне життя будуть служити психологічним фоном для майбутнього шлюбу та вплинуть на міжособистісні відносини майбутнього подружжя.

На позицію учнівської молоді в ставленні до шлюбу й сімейного життя вплинуть:

- особливості структури сімейного життя в батьківському домі, розподіл сімейних ролей, їх виконання;
- якості особистості подружжя (характер, ціннісні орієнтації, смаки, звички, особливості потребно-мотиваційної сфери тощо);
- уявлення про *ідеал дружини чи чоловіка* (очікування, пов'язані зі шлюбом, вимоги до сімейного життя);
- просімейна мотивація.

Важливими є – *власний приклад батьків і якість їх виховного впливу на дітей*. Спільні дії подружжя є важливим передбаченням успішного формування особистості дитини.

Позитивну орієнтацію молоді на шлюб і сім'ю забезпечує *повна родина зі сприятливим психологічним кліматом*. У неповних сім'ях формування орієнтацій на шлюб та родину ускладнюється внаслідок деформації рольової соціалізації (відсутність одного з батьків як об'єкта ідентифікації). Дані соціологічних досліджень свідчать: розлучення батьків утричі збільшує вірогідність розлучення дітей, у той час як розлучення дітей, які росли в повних сім'ях, складає один із двадцяти. Тому для повноцінного розвитку й формування особистості чоловіка та жінки необхідний материнський і батьківський вплив із перших місяців життя дитини [2; 3; 8].

Діти сприймають від батьків форму поведінки, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні чи негативні звички, значимі якості моделі подружніх відносин. На основі дублювання батьківських якостей індивідуум навчається чоловічої й жіночої ролей, має тенденцію несвідомо використовувати в сім'ї *модель відносин батьків* незалежно від того, подобаються вони йому чи ні.

Порівнюючи стосунки *благополучних і конфліктних подружніх пар* на врівноваженість подружніх зв'язків великий вплив має сприятлива модель шлюбу батьків: гарні відносини батька до матері; щасливе дитинство. Урівноважені члени сім'ї були спокійними і в дитинстві, їх рідко карали, частіше пестили, із ними більш відкрито обговорювали сексуальні проблеми.

(Діти, котрі не мали старших жонатих брата або заміжньої сестри, мають лише одну модель – батьківський шлюб).

А. А. Осіпова, говорячи про вплив *власного прикладу батьків* на майбутнє сімейне життя молодого подружжя тобто батьківської моделі на модель шлюбу молоді сім'ї виділяє такі особливі моменти:

- *дитина навчається в батьків тієї ж статі чоловічої (чи жіночої) ролі, яка в подальшому зберігається;*
- *образ батька протилежної статі має значний вплив на вибір майбутнього партнера*. Якщо роль батька протилежної статі в сім'ї позитивна, то вибір подібного партнера веде до подружньої гармонії. Якщо ж батько протилежної статі грає негативну роль і дитина її не приймає, то партнер із подібними характеристиками є джерелом негативних реакцій;

– модель батьківської сім'ї визначає в головних рисах модель сім'ї, яку унаслідок цього, створюють їхні діти. В шлюбні партнерів, котрі представляють явно протилежні моделі, постійно відбувається боротьба за владу. Вірогідність гармонійного союзу тим вища, чим ближчі моделі сімей, із яких вийшли подружні пари [5; 6].

За результатами багатьох наукових досліджень, близько 80,7 % опитаних чоловіків хотіли б, щоб їхня дружина за своїми якостями була схожа на матір. 80,1 % жінок також висловили бажання бути подібними на свою матір. У неблагополучних сім'ях кількість респондентів, котрі оцінили якості своєї матері як ідеальні, зменшилося до 29 %. Кожен третій чоловік із благополучної сім'ї хотів би бути подібним на свого батька й кожна п'ята жінка – щоб її чоловік за своїми особистісними якостями був схожий на її батька. 98 % жінок і 85 % чоловіків із неблагополучних сімей оцінили якості своїх батьків, як такі, що не відповідають їхньому ідеалу сім'янина. Тобто, у неблагополучних сім'ях взаємини батьків й особистісні якості сім'янина не є прикладом подружнього життя, а лише негативно впливають на дітей. Тому більшість таких молодих людей намагаються побудувати своє майбутнє сімейне життя по-іншому й виховати в собі якості сім'янина, протилежні рисам їхніх батьків. Але, як засвідчили дослідження А. Г. Харчева, Г. Л. Смирнова, Р. П. Федоренко у реальному сімейному житті вони їх дублюють. Більшість тих, хто оцінює свій шлюб як «ідеальний» (83 %), так само оцінює і шлюб своїх батьків. Ті, у кого виявилися труднощі в сімейному житті, вважали шлюб своїх батьків «відносно хорошим» у 69 % випадків [7; 8].

Таку саму закономірність виявлено і в конфліктних ситуаціях. Чим більше було конфліктів у батьківських сім'ях, тим частіше вони виникали в сім'ях дітей.

Із числа респондентів (дітей), де в сім'ях відносини між батьками були не задовільними, 49 % зіткнулися з конфліктами у своєму сімейному житті [7; 8]. Тобто *неблагополучний психологічний клімат сім'ї негативно впливає на стабільність шлюбу дітей.* В багатьох випадках мотиви сварок батьків і дорослих дітей у власній сім'ї, збігаються. Взаємини між батьками, стереотипи поведінки в сім'ї, засвоєні в дитинстві та юності, у зрілому віці значно впливають на характер відносин між подружжям, на задоволеність і стійкість шлюбу.

Отже, характер відносин подружжя багато в чому відповідає особливостям взаємин їхніх батьків. У тих випадках, коли конфлікти між батьками переходили певну межу, виливаючись у різні прояви взаємної неприязні, але справа не доходила до розлучення, діти нерідко сприймали такі стосунки як антимодель нормальної сім'ї й, вступаючи в шлюб, свої подружні взаємини будували по-іншому. Якщо конфлікт батьків досягає крайньої межі та стає нестерпним для обох сторін, то інтересам дітей більше відповідає розлучення, ніж подальше спільне життя батьків.

Гармонія сімейного життя батьків має й інші наслідки для майбутнього сімейного життя дітей. Молоді пари, які позитивно оцінюють шлюб своїх батьків, проявляють у взаєминах у своїй сім'ї більше толерантності, злагоди та

розуміння. 42 % опитаних із таких родин проявляли повне взаєморозуміння в питаннях ведення домашнього господарства, у той час як ті, чії батьки розлучилися, такі риси проявлялись лише у 28 % випадків [4; 8].

Батьківська сім'я – це найважливіший чинник соціалізації та розвитку особистості дитини. Вона володіє певними механізмами впливу на підростаючу особистість. Вплив сім'ї залежить від її виховного потенціалу та інших об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Виховний потенціал сім'ї – це комплекс її психолого-педагогічних характеристик, що зумовлюють розвиток і виховання особистості дитини (виховна структура сім'ї; соціально-рольова адекватність сім'ї; культурно-освітній рівень батьків; батьківська компетентність; психологічна атмосфера сім'ї; характер дитячо-батьківських відносин; стиль сімейного виховання). За цим трактуванням, сім'ї з високим виховним потенціалом – це такі сім'ї, в яких сім'я і батьківство є базовими життєвими цінностями; для яких характерне безумовне прийняття дитини як особистості, позитивне ставлення дитини до батька/матері та батьків як сімейного подружжя; не порушено структури сімейних зв'язків і соціально-рольової взаємодії.

Отже, молодим людям сімейне життя яких склалося благополучно, батьки дали наочний приклад того, як повинне будуватися спільне життя чоловіка й дружини. Вони доповнюють один одного та тим самим забезпечують успішне виховання.

Література.

1. Психологія сімейних взаємин. Навчальний посібник / Під ред. М. С. Корольчука – К. : Ніка-Центр, 2010. – 280 с.
2. Сысенко В. А. Супружеские конфликты / В. А. Сысенко. М. : Мысль, 1989.
3. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М. : Апрель-пресс, 1992. – 260 с.
4. Семиченко В. А. Мистецтво взаєморозуміння: Психологія та педагогіка сімейного спілкування/ В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк – К. : Либідь, 1998. – 175 с.
5. Осипова А. А. Общая психокоррекция / А. А. Осипова – М. : Творческий центр, 2000. – 510 с.
6. Психологія сім'ї. Навч. посібник / Під ред. В. М. Поліщука / – Суми. : Унів. книга, 2008. – 240 с.
7. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. / Раїса Петрівна Федоренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 364 с.
8. Харчев А. Г. Исследование семьи: на пороге нового этапа // Социологические исследования. – 1986. – № 27.
9. Лещук Н. О. Л54 Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. — К., 2014. — 136 с.